ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ԺՈՂՈՎ.

(Շարունակութիւն, տես թիւ ([illegible]).

Օր ուսանելի առարկայից բոլորովին ազատելը՝ մի քանի երեխայի աւելի օգուտ կը բերէր, քանթէ վնաս. այն ինչ միւսները, մանաւանդ ստորին դասատներում, նոյն առարկայով կ՚զբաղուէին աւելի նպատակի յարմարութեամբ ոչ թէ ամբողջ ժամերով, այլ աւելի կարճ ժամանակով։ Այս բոլոր և ուրիշ մանկավարժական խորհուրդները չէ թոյլատրում մի հասարակական վարժարանի կարգադրութիւն և շատ ծնողներ էլ չէին ցանկանալ իրանց զաւակներին՝ ֆրանսերէն և Անգլիերէն դասերից ազատ տեսնել, թէև առաջուց էլ տեսնելու է որ նրանք երբէք արժանայիշատակ պատրաստութիւն չեն ունենալու այս լեզուները հասկանալում և խօսելում. և դժուար թէ երբ և իցէ գործածելու տեղ էլ պատահի։ Բայց եթէ ֆրանսերէն քերականութիւնը սովորելուց այսպիսի գլխաւոր օգուտ պիտի սպասել, շատ քիչ ծնողներ բաւականութիւն կը գտնեն։

Յետոյ ուսանելու շատ շատ ժամերին և առարկաներին միանում են տան վարժարանական դասերը, որոնց ճշմարիտ չափը և համեմատութիւնը իրար հետ միասին դասատու վարժապետները այնպէս քիչ են հասկանում, որ մի հմուտ նկատողի ասելով՝ մի մեղսագործութիւն է լինում երեխանց ընտանեկան կեանքի և առողջութեան մէջ. Անկասկած այս վերջինն էլ։ Որովհետև եթէ վեր է առնում արդէն յիշեալի հետ՝ առանձին անհրաժեշտ դասեր էլ, հոգու վրայ մնում է ամենից մի անբնական ծանրաբեռնութեան տպաւորութիւն խակ և խակ ծաղկեալ ժամանակում. և այսպէսով էլ հասկանալի է, թէ ինչպէս շատ երեխայ, այս տարիներում այսպիսի նեղութիւններ կրելով և չափազանց գրգռուելով, յետագայ ցաւագարութեան հիմքը դնում է։ Այս վտանգը ճանաչող ծնողները՝ երբեմն չեն էլ կարողանում ուրիշ ձևով օգնութիւն հասցնել, բայց միայն, որ եթէ մի քանի ուսանելի առարկաներից ազատելու չէ, իրանց զաւակները ժամանակ առ ժամանակ քանի շաբաթներով տունն են պահում. որպէս զի զաւակները կրկին զօրութիւն ստանան՝ վարժարանի պահանջողութիւններին բաւականութիւն տալու։ Բայց հազիւ չէ երևում մի վաղ թառամեալ երիտասարդական նրբութիւն. մանաւանդ նրանցում, որոնք կամենում են իրանց նուիրել ուսուցչական կոչումին կամ ուսուցչուհիներ դառնալ։ Շատերը այս նպատակին չեն հասնում, ուժի հասնելուց.

Նորերումս շատ վարժարաններում մի ուրախալի քայլ դէպ ՚ի աւելի նրանով է եղել, որ վերին և միջին դասատներում բոլոր ուսումնական դասերը ճաշից առաջ են. իսկ ճաշից յետոյ՝ միայն կանանց ձեռագործութեամբ է պարապւում, որին մասնակից լինելու սովորած չեն աշակերտուհիները։ Այսպէսով կարելի է, որ յաճախ չկրկնուի մի շատ անգամ հեռի վարժարանական ճանապարհ և ժամանակ շահուի տնային գործերին էլ մասնակցելու, որոնք այժմ աղջիկների համար շատ անգամ բոլորովին խորթ են. որովհետև աղջիկները գրեթէ միմիայն վարժարանով են զբաղուիլ, կամ իրանք աղջիկները նրանցից հեռանում են ՚ի վնաս մա-

digitised by A.R.A.R.@

ամբ իրանց կանացի (իգական) կատարեալ կրթութեան և մասամբ իրանց առողջութեան ։

Ուսանելի նիւթով բեռնաւորելուն՝ շատ անգամ պատահում է այն վատթար դրութիւնը, ուր շատ քիչ ուշադրութիւն է պահպանւում աշակերտուհիների առ հասարակ հոգեկան զարգացման և հասակին մէջ ուսման ցուցակը իրագործելիս ։ Նա լինում է յատկապէս բնական և գրականական պատմութիւնների մէջ, երբ օրինակի համար, 12 տարեկան երեխաները, որոնց դեռ եւս մայրենի լեզուում հեշտ բաները նեղութիւն են տալիս, մասին ուսանում են արդէն Ֆրանսիացոց գրականութեան պատմութիւնն էլ. կամ արդէն կրթւում են բնագիտութեան կենդանաբանութեան և ուրիշների մէջ ուսումնական մանրամասնութեամբ և Լատիներէն կամ Յունարէն անուանակոչութեամբ (Terminologie) այնպիսի ձեւով, որի օգուտը կանանց կրթութեան համար առ հասարակ կասկածելի է ։ Շատ վարժապետներ էլ որանում կամ առ հասարակ մի դասախարակութեան ձեւում, որը աւելի համադասական (Systematich) է, քան թէ ձեւաւորական (Methodisch) չեն, կարողանում իրանց ազատ կացուցանել այն փորձանքից, որը ընդունել են գիմնազիումների և իրական վարժարանների համար ։

Նրանք չեն նկատել թէ՝ այսպէս իմանալը և ժողոված գրական գիտութիւնը՝ տղի և նրա յատկութեան համար մի ուրիշ արժանաւորութիւն ունի, քան թէ աղջկերանց կրթութեան համար ։ Նշմարելի է այստեղ նմանապէս, որ կանանց վարժարանների կառավարիչ գլխաւորների օրինակով և ներգործութեամբ՝ նշանաւոր յառաջադիմութիւններ են եղած վարժարանների սեպհական կարիքները լրացնելու համար. բայց այնու ամենայնիւ դուստրների բարձր վարժարանների միշտ գլխաւոր կարօտութիւնները դեռ այն բաւականաչափ վարժապետներն են, որոնք այս բանի համար կամ առաջուց կրթուած են, կամ ունին մանկութեանց յարմարութիւն կամ կոչում ։ Նրանք, որոնք որացից զուրկ են, առանց իմանալու այն սխալն են անում, որը միւս վարժարաններում էլ է երեւում, երբ նրանք ոչ թէ այսպէս հարց են տալիս իրանց ։ Ի՞նչ են անում այս երեխայքը իմ առաջին և ինչպէս կարող եմ անձնապէս որանց հասկացընել. այլ թէ ի՞նչ է գրուած գրքումը ։ Սրանից կախումը և երբեք չըւականացող գերմանական խորամըտութիւնը՝ դասախարակութեան մէջ շուտով այն ուսումնական կատարելութեան է հասցնում, որի ամենապակաս տեղը աղջկերանց վարժարանն է. և որի տեղ ոչ մի ժամանակ չպէտի բռնի մի թերակատարութիւն ։ Սրա հակառակը այն փորձանքն է, որը ունին ամենից միայն մի քանիները. բայց ամենից համարուած ախորժելին. Մի ուղղութիւն, որը առաջ, երբ մարդ կարծում էր թէ՝ ամենքից առաջ կանանց կրթութեան մի գեղարուեստական հիմ դնելու է, էլ աւելի դուրս պրծաւ քան թէ այժմ ։

Դուստրների բարձր վարժարաններում ամենահարկաւոր և ամենադժուար առարկաների կարգիցն է գերմաներէնը. Շատ դէպքերում աղջիկները ամենեւին չեն կարող գերմաներէն քերականութիւնը առանձնապէս սովորելու. գոնէ ոչ այնպէս ընդարձակ ձեւով, ինչպէս շատ անգամ սովորում են ։ Հաղիւ ան-

digitised by A.R.A.R.@

գամ մէջ շարունակում քերականու-թեան դասը, մանաւանդ համաձայ-նութեանը՝ մինչեւ վերին դասատնե-րը. և անարգելի է մանաւանդ այն ժամանակը, երբ չեն համաձայնում քերականութեան ուսութեան մէջ ոչ իրար ետեւից հետեւող դասա-տուների վարժապետները և ոչ գեր-մաներէնի հետ և առաջ գնացող օ-տար լեզուների քերականութեան դասը այն յարաբերութիւնը ունի, որ լեզուի գիտութեան միութիւնը և չփոթութիւնը կարող է բառնալ. Աղջիկերանց վարժարաններում գեր-մաներէն ուսում վարժուելիս՝ շատ անգամ տեսնուում է, որ պարզու-թեան և ճշմարտութեան համար մանկավարժական միտք չկայ և շատ վարժարան ծնողներին առիթ է տա-լիս տրտնջելու, թէ իրանց երեխայ-ները պարբերութիւնների կամ հենց «յօդուածների» մէջ այն բաների վրայ պիտի դատողութիւններ անեն որոնք իրանց հորիզոնից շատ հեռի են անցնում: Լինում են յաճախ անհաւատալի անշրջահայեցութիւն-ներ (Ungläubliche Missgriffe). Տասներկու-տարեկան աղջիկները պիտի գրեն ող-բերգութեան ծագման վրայ, առա-քինութեան արժանաւորութեան վը-րայ մանկական, անմեղութեան չքե-ղութեան վրայ: Մէկը այսպիսի երե-խաներին Շիլլերի կասանդրայից այս նիւթն էր տուել, «Միայն սխալուե-լն է կեանքը. իսկ իմանալը՝ մահը»: Նամակագրութեան մէջ վարժուելու համար. մտածած տեղերն են տալիս օրինակի համար, նամակ մի եղբօր վե-րայ, որը Շլեզվիգումն է և վիրաւոր-ուած, — մի փառաւորութիւն, որ ա-ռաջ է բերում ստութիւն և բառաձ-գութիւն (Dhrasenmacherei). Եթէ կեն-ցաղավարութեան ժամանակ տեղն լինէր, կանայքը կը գտնեան անկիրթ մտքով՝ այնպէս գեղեցիկ մտքով նա-մակներ գրել որ հարկաւոր չի լինիլ թէ՝ վարժարանը նրանց այդ մասին առաջուց էր պատրաստել. Այնպէս և գերմանացւոց գրական պատմու-թեանց վեր են առնում նիւթեր. օրինակի համար բանաստեղծների հա-մեմատութիւնը, նրանց կեանքը և նրանց երկասիրութիւնները: Շիլլե-րը համեմատել Գէօթէի հետ, նմա-նապէս Ուհլանդը՝ Հէյնէի հետ, ուր մերձ է խակ և անկանոնցի դատողու-թեան վտանգը: Հենց գրականու-թեան պատմութեան դասը շատ ան-գամ անհամեմատ ընդարձակում է և միշտ բաց է թողնում գերմանե-րէնի ժամերում, պատմական բանե-րը հաղորդելիս, գաղափարներ պարզ ըմբռնելում և իրարից զանազան ե-լում այն շատ հարկաւոր վարժողու-թիւնը, որը կարող է վաղ ներգոր-ծել այն չափազանց վերացական ըմ-բռնողութեան հակառակ, որին կա-նանց ոգին է հակուած, և առաջնոր-դել դէպ 'ի պարզ մտածողութիւնը, որը ինչպէս և իսկ նախապատուելի է յիշողութիւնը միմիայն հարստացը-նելուն. Մի կողմնակի դարձեալ վտա է, գրականութիւնը անցնելիս՝ անար-գիւնք լիութիւն պահպանել անուն-ների, թուերի և նկատմունքների մէջ, ապա ստանաւորները ճշգրտիւ լու-ծելը, որի ժամանակ բանաստեղծու-թիւնը խուսափում է: Որ հարկա-ւոր է բաց մտքով ըմբռնել և ճաշա-կել, սակայն անգամ չէ պահանջում մի քննադատական նկատողութիւն, կամ հենց առաջարկում, ստանաւո-րը արձակ շարադրութեան փոխել և այսպիսի շատ բաներ:

Գիտեմ որ աղջկերանց վարժա-րաններումն էլ ինչպէս գերմաներէ-

digitised by A.R.A.R.@

նի, նոյնպէս և միւս իւրաքանչիւր գաւառի համար վարժապետ կայ եւ ուշացած վատ հանգամանքները լուծանում են ուսուցիչների և ուսուցչների առողջ մտածողութեան և անքուն հսկողութեան միջնորդութբ որքան այն վարժապետների պակասութիւնը թուլացրում է, որոնք այսպիսի վարժարաններում իրանց բանը գիտեն և նրա համար մեծացող են։ Բայց գիտեմ էլ, որ վարժարանների ձեռնարկութիւններում նախանձաւորութիւնը և հասարակութեան փոփոխուն հայեացքներից և պահանջմունքներից կախումը իրանցով մի մեծ վնաս են առաջ բերում, որով գաւառների բարձր վարժարանները և աղջկերանց կրթարանները մանկավարժութեան կողմանէ սաստիկ ծուլութիւն է մանում, իսկ դասի կողմանէ՝ արտաքուստ շատ ցուցանողութիւն (im Unterricht viel Schenxesen)։

Շարունակելի։

ԱՐԿԱԾՔ

ԱՐԻՍԹՈՆՕՒՍԻ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ (4).

Իմաստուն ծերունին խաղաղութեամբ կապրէր, վայելելով այն ամէն բարիքները, զորս աստուածներն իւր առաքինութեան պարգեւած էին։ Իւրաքանչիւր տարի, իւր ծերութեանը չը նայելով, ճանապարհորդութիւն մը կ'ընէր դէպ 'ի Էլիս, Սոֆրոնիմը վերստին տեսնելու և Արինի գերեզմանին վրայ զոհ մը ընելու համար, զոր ճարտարապետութեան և քանդակագործութեան գեղեցիկ զարդարանքներով հարստացուցած էր։

Արդէն պատուիրած էր որ իր իսկ աճիւնը, իւր մեռնելէն զկնի միւնոյն գերեզմանը բերուի. որպէս զի իւր ամենասիրելի տիրոջ աճիւնին հետ յաւիտեան միասին հանգչին.

Իւրաքանչիւր տարի գարնան ժամանակ, Սոֆրոնիմը՝ զանիկայ կրկին տեսնելու անհամբեր, իւր աչքերը ծովուն ափանց այն կողման վրայէն չէր վերցուներ, ուրկից կը ջանար նշմարել Արիսթոնիւսին նաւը, որ այս եղանակին մէջ կուգար։

Իւրաքանչիւր տարի դառն ալեներուն մէջէն այն իրեն այնքան սիրելի նաւուն հեռուն գալը տեսնելու զուարձութիւնը կունենար. և այս նաւուն գալուստը իրեն աւելի քաղցր էր քան նորածիլ բնութեան այն ամէն շնորհքները, զոր գարնան ժամանակ երկրիս վրայ կը սփռէ, սոսկալի ձմրանէն յետոյ.

Տարի մը Սոֆրոնիմ չէր տեսներ այլ եւս այս ցանկալի նաւուն գալը ամէն տարիներու պէս. դառնապէս կը հառաչէր, տխրութիւնն ու երկիւղը իւր դիմաց վրայ նկարուած էին. քաղցր քունը իւր աչքերէն հեռի կը փախչէր, ոչ մի ընտիր կերակուր իրեն քաղցր երեւուէր. անհանգիստ կըլլար և ամէն փոքր աղաղակէ մը անգամ կը նեղուէր, մինչ երեսը դէպ 'ի նաւահանգիստը դարձուցած էր. և ամէն վայրկեան կը հարցնէր թէ արդեօք Իոնի կողմանէ նաւ մը գալուստը տեսած են։

Վերջապէս Սոֆրոնիմ նաւ մը տեսաւ, բայց աւա՜ղ. Արիստոնիւս մէջը չէր. անոր աճիւնը միայն կը բերէր նա արծաթեայ սափորով մը։ Ամփիկլէս՝ մեռելոյն հին բարեկամն և գրեթէ իրեն հասակակից, անոր վեր-

digitised by A.R.A.R.@